

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta (HE 116/2025 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- neuvotteleva virkamies Anu Kangasjärvi, sosiaali- ja terveysministeriö
- ylimatemaatikko Tapio Isolankila, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Ritva Liukonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallitusneuvos Timo Meling, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Toni Ruokonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Marko Leimio, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- keskuksen päällikkö Tomi Ståhl, Kansaneläkelaitos
- työllisyysaluejohtaja Ville Luukkanen, Raahen työllisyysalue
- toimitusjohtaja Annukka Sorjonen, Helsingin työllisyyspalvelut
- erityisasiantuntija Olli Riikonen, Suomen Kuntaliitto
- toiminnanjohtaja Jukka Haapakoski, Työttömien Keskusjärjestö ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- tasa-arvovaltuutetun toimisto
- Elinkeinoelämän keskusliitto ry
- Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT
- STTK ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi toimeentulotuesta annettua lakia (1412/1997), sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia (703/2023) ja kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia (189/2001). Esitys perustuu pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjaukseen toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa henkilön itsenäistä selviytymistä, vähentää pitkäaikaista toimeentulotukiriippuvuutta sekä selkeyttää toimeentulotuen roolia viimesijaisena harkintaa vaativana tukena. Toimeentulotuen hakijan on pyrittävä turvaamaan toimeentulonsa ensisijaisesti muilla keinoin, kuten ansiotyöllä tai toimeentulotukeen nähden ensisijaisilla etuuksilla. Tavoitteena on, että työkäiset ja työkykyiset työttömät henkilöt ovat aina ilmoittautuneet työttömiksi kokoaikatyön hakijoiksi työvoimaviranomaisessa ja että heidän työttömyysturvaoikeutensa on tutkittu joko Kansaneläkelaitoksessa tai työttömyyskassassa. Työttömän henkilön ilmoittautuminen kokoaikatyön hakijaksi työvoimaviranomaiseen varmistaa, että henkilö samalla siirtyy työllistymistä edistävien palvelujen piiriin.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kannattaa esityksen tavoitteita ja korostaa erityisesti tavoitetta ohjata ihmiset heidän palvelutarvettaan vastaavien palveluiden ja ensisijaisten etuuksien piiriin. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausuu esityksestä oman toimialansa osalta.

Työnhakijoiden määrän kasvu

Esityksessä arvioidaan, että ehdotetut muutokset lisäävät työttömien työnhakijoiden määrää keskimäärin kuukaudessa noin 16 000 henkilöllä, ja vuositasolla uusien työnhakijoiden määrän arvioidaan olevan noin 44 000 henkilöä. Esityksessä tämän on laskennallisesti arvioitu lisäävän työvoimaviranomaisten työmäärää uusien työnhakijoiden asiakaspalveluprosessin toimeenpanoon edellytettävän työpanoksen verran, mistä arvioidaan aiheutuvan työvoimaviranomaisille yhteensä noin seitsemän miljoonan euron kustannus.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on tuotu esiin se hallituksen esityksestäkin ilmi käyvä seikka, että uudistuksen myötä työvoimaviranomaisten asiakkaiksi siirtyvät henkilöt ovat suureksi osaksi tulottomia tai osa-aikaisesti työskenteleviä henkilöitä, joiden jo voimassa olevan lainsäädännön perusteella pitäisi ohjautua työvoimaviranomaisen asiakkuuteen ja joiden osalta Kansaneläkelaitoksen tehtävänä on jo nyt ohjata henkilöt oikealle etuudelle. Pieni osa tästä henkilöryhmästä on alle kouluikäistä lasta kotona ilman ensisijaista etuutta hoitavia vanhempia ja päätoimisesti ilman opintoetuutta opiskelevia. Esityksen myötä kotona lasta ilman etuutta hoitavien siirtyminen työvoimaviranomaisen asiakkaaksi aikaistuu.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että esityksen vuoksi ei synny varsinaista uutta asiakasryhmää työvoimaviranomaisiin, vaan työnhakijamäärien kasvu selittyy pitkälti sillä, että henkilöt ohjautuvat nykyistä tehokkaammin ensisijaisiin palveluihin ja hakemaan ensisijaista etuutta. Valiokunta pitää kuitenkin perusteltuna seurata ehdotetun muutoksen vaikutuksia työvoimaviranomaisten asiakasmääriin.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp

Työvoimapalvelut, työttömyysturvaseuraamukset ja perusosan alentaminen

Esityksen keskeinen ehdotus on, että toimeentulotuen hakijalle säädetään aiempaa vahvemmin velvoite hakea ensisijaiset etuudet. Työttömän, työkykyisen henkilön kohdalla nämä etuudet ovat tyypillisesti työttömyysetuus ja yleinen asumistuki.

Esityksen mukaan työttömyysetuuden saaminen edellyttää, että toimeentulotuen hakijan pitää ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi työvoimaviranomaisessa. Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi kohdistetaan kokoaikatyön hakemiseen. Tämä tarkoittaa, että kokoaikatyön hakeminen on perusosan alentamisen uhalla velvoittavaa myös silloin, kun työkykyinen työllinen ei työskentele täysipäiväisesti, yritystoiminta ei ole kannattavaa tai opintoihin ei ole mahdollista saada opintotukea.

Jos hakija ei määrääjassa toimi kehotuksen mukaan, Kansaneläkelaitos huomioi seuraavien kuukausien toimeentulotuen tukioikeutta koskevista laskelmissa perusosan hänen osaltaan 50 prosentilla alennettuna, kunnes hakija on hakenut vaaditut ensisijaiset etuudet. Lisäksi työttömyysturvaetuuden maksun keskeyttäminen työttömyysturvalaissa säädettyjen sanktioiden vuoksi aiheuttaa lähtökohtaisesti toimeentulotuessa perusosan alentamisen 20 tai 40 prosentilla enintään kuudeksi kuukaudeksi. Kaikissa perusosan alentamisen tilanteissa alentaminen voidaan kuitenkin tehdä vain, jos se ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että työttömyysetuus on työttömälle ja työkykyiselle henkilölle tarkoitettu vastikkeellinen etuus, jota saadakseen henkilön on oltava työmarkkinoiden käytettävissä. Työttömyysturvaseuraamusten tarkoitus on toteuttaa tätä lähtökohtaa ja ehdotettujen toimeentulotuen perusosan alentamista koskevien säännösten tarkoitus on, ettei työttömyysturvaseuraamuksia korvata täysimääräisesti toimeentulotuesta. Työttömyysturvaseuraamuksia ehdotetaan muutettavaksi eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä HE 108/2025 vp.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta painottaa perusosan alentamisen edellyttävän tapauskohtaista harkintaa, jossa on turvattava ihmisarvoisen elämän edellyttämä välttämätön toimeentulo. Valiokunta myös korostaa asiakkaiden neuvonnan ja ohjeistuksen merkitystä, jotta tahattomat velvoitteiden laiminlyönnit voidaan välttää.

Hyvinvointialueiden merkitys työllisyyden hoidossa

Esityksen mukaan tietoa toimeentulotuen saajien työkykyyn vaikuttavien terveysongelmien määrästä ei ole, mutta tutkimustiedon perusteella toimeentulotuen saajien terveysongelmat ovat yleisiä. Esityksessä todetaan, että toimeentulotukeen ovatkin turvautuneet erityisesti ne henkilöt, joilla on ollut jo valmiiksi ongelmia terveyden kanssa.

Esitys lähtee siitä, että Kansaneläkelaitos ei ratkaise perustoimeentulotukea käsitellessään sitä, mikä merkitys hoitavan lääkärin lausunnolla on henkilön tosiasiallisen työkyvyn kannalta, vaan asia on arvioitava ensisijaisiin etuuksiin kuuluvien työkyvyttömyysetuuksien ratkaisuprosesseissa. Jos henkilö ei ole oikeutettu työkyvyttömyysetuuksiin, hänen ensisijainen

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp

etuutensa Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä on työttömyysetuus, jonka saaminen edellyttää kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi ilmoittautumista. Työvoimaviranomaisen velvoitteisiin kuuluu huomioida henkilön työkyky palveluprosessissa, selvittää työhakuun ja työllistymisen edellytyksiin vaikuttava työ- ja toimintakyky ja ohjata työnhakija tarvittaessa työkyvyn tutkimuksiin ja arviointeihin sekä muihin asiantuntija-arvioihin.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin, että ehdotettujen lainsäädäntömuutosten seurauksena työnhakijaksi ilmoittautuu aiempaa enemmän henkilöitä, joilla on merkittäviä työ- ja toimintakyvyn puutteita. Nämä henkilöt tarvitsevat ensisijaisesti sosiaali- ja terveyspalveluita, joiden järjestämisestä vastaavat hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on noussut toistuvasti esiin huoli työttömien henkilöiden pääsystä tarvitsemiensa sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin. Valiokunta on valtion talousarvioesityksestä antamassaan lausunnossa kiinnittänyt huomiota siihen, että monien pitkäaikaistyöttömien tosiasialliset työllistymisen esteet liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Esteet voivat olla esimerkiksi elämänhallintaan, päihteiden käyttöön tai mielenterveyteen liittyviä ongelmia. Näiden asiakasryhmien ongelmia ei yleensä pystytä ratkaisemaan työllisyyspalveluissa, vaan ensisijaisesti hyvinvointialueiden vastuulle kuuluvissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Valiokunta korostaa eri toimijoiden välisen yhteistyön merkitystä. Työllistymisen edistämiseksi tarvitaan vahvoja monialaisia palveluja. Valiokunta pitää tärkeänä, että asiakkaiden palveluiden saatavuuden turvaamiseksi tarkastellaan mahdollisuutta asettaa hyvinvointialueille työllistymisen edistämiseen liittyviä kannusteita. (TyVL 8/2025 vp, s. 4–5).

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoo, että tässä esityksessä ehdotetut lainsäädännön muutokset korostavat tarvetta tarkastella hyvinvointialueiden kannusteita. Tilanne, jossa kunnilla on vastuu etuuksien rahoituksesta ja työllisyyden edistämisestä, mutta asiakkaat eivät saa ensisijaisen palvelutarpeensa mukaisia sosiaali- ja terveyspalveluita hyvinvointialueilta, ei ole kestävä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp

Helsingissä 7.11.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Arto Satonen kok
varapuheenjohtaja Lauri Lyly sd
jäsen Miko Bergbom ps
jäsen Tuomas Kettunen kesk (osittain)
jäsen Minja Koskela vas
jäsen Mikko Lundén ps
jäsen Anders Norrback r
jäsen Olga Oinas-Panuma kesk
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Mikko Polvinen erk
jäsen Piritta Rantanen sd
jäsen Tere Sammallahti kok
jäsen Timo Suhonen sd
varajäsen Terhi Koulumies kok
varajäsen Juha Viitala sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Meri Pensamo

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Yleistä

Hallituksen esitys 116/2025 vp tuo työllisyyspalveluiden ja ensisijaisen etuuden piiriin henkilöitä, joista kaikilla ei ole mahdollista osallistua kokoaikaiseen työhön, esimerkiksi henkilökohtaisen tilanteen vuoksi. On muistettava, että työttömyysetuus on vastikkeellinen etuus, jota saadakseen henkilön on oltava työmarkkinoiden käytettävissä.

Esitys sisältää useita kiristyskiä. Toimeentulotuen hakijan velvollisuutta ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi kiristetään sanktioilla. Jos perustoimeentulotuen hakija ei ilmoittautuisi työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi tai hakisi ensisijaista etuutta, hänen perusosaansa voitaisiin alentaa 50 prosenttia. Lisäksi mahdollistettaisiin toimeentulotuen perusosan 20 tai 40 prosentin alentaminen useammin.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle työttömyysturvalain 2 a luvun 9 ja 10 §:n muuttamisesta todettiin, että vuonna 2023 muistutuksia tehtiin lähes 200 000 kappaletta. Kaikista muistutuksen saaneista työnhakijoista 80 prosenttia toimi moitteettomasti eli muita rikkeitä, jotka olisivat johtaneet työttömyysturvan menetykseen, ei enää tapahtunut. Voisi siis päätellä, että laiminlyönnit ovat olleet inhimillisiä virheitä ja osaamattomuutta toimia viranomaisen edellyttämällä tavalla. Tästäkin näkökulmasta sanktiot ja kiristykset ovat ylimitoitettuja.

Esityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen perusosan tasoa leikattaisiin 18 vuotta täyttäneiden yksin asuvien henkilöiden ja vanhempansa luona asuvien 18 vuotta täyttäneiden osalta kolme prosenttia sekä muiden 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta noin kaksi prosenttia. Toimeentulotuen 150 euron ansiotulovähennys poistettaisiin 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden osalta. Lisäksi heidän osaltaan poistettaisiin myös muiden vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten etuoikeus. Perusosan leikkaukset ja ansiotulovähennys heikentävät toimeentulotuella olevien taloudellista tilannetta.

Lisäksi esityksessä todetaan, että laskelmissa käytettyjen oletusten mukaan työmarkkinatuen saajamäärä kasvaisi noin 16 000 saajalla keskimäärin kuukaudessa. Perusosan alentamisia tehtäisiin nykyistä enemmän, yhteensä noin 150 000 maksukuukauden ajalta vuodessa.

Hallitus on antanut tämän lakiesityksen lisäksi eduskunnalle tehtäväksi yhteensovittaa yleistukea (HE 112/2025 vp), kuntouttavaa työtoimintaa (HE 109/2025 vp) sekä työnhakijan palveluprosessia ja työnvälityspalveluiden kehittämisen lakiesitykset (HE 108/2025 vp). Käsittelyssä on suuri kokonaisuus, jonka yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu käytännössä laisinkaan. Erityisesti esitysten vaikutuksia työttömyysturvan ja toimeentulotuen seuraamusjärjestelmien kiristämisten osalta tulee vielä tarkastella kriittisesti. Näistä seuraa yhä useammin tuplarangaistus eli työttömyysturvan karenssi ja perustoimeentulotuen alentaminen.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp

Eriävä mielipide 1

Lisäksi Suomi on saanut kansainvälisiltä toimielimiltä, kuten Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta ja YK:n lapsen oikeuksien komitealta, huomautuksia sosiaaliturvan riittämättömästä tasosta. Esitys ei ota riittävästi huomioon näitä kansainvälisiä velvoitteita.

Työkyvyttömiä pakottaminen työnhakijoiksi

Esityksen suurimpia epäkohtia on työkyvyttömiä pakottaminen työnhakijoiksi. Valiokunnan työllisyysalueiden asiantuntijalausunnoissa pidettiin ongelmallisena ehdotusta, jossa velvoitetta ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi laajennetaan koskemaan myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole työkykyisiä heille annetun lääkärinlausunnon mukaan. Samoin työvoimapalveluiden peruserätyyteenä on edistää työmarkkinoiden käytettävissä olevien henkilöiden työllistymistä. Henkilöiden ohjaaminen työttömyysturvan ja työvoimapalveluiden piiriin vain toimeentuloon liittyvien perusteluiden vuoksi on ristiriidassa koko palvelujärjestelmän tarkoituksen kanssa.

Työllisyyspalveluiden resurssien käyttö

Resurssien käytön ja vaikuttavuuden kannalta ei ole tarkoituksenmukaista tarjota palveluprosessin mukaista palvelua asiakkaille, joilla on niin merkittäviä työ- ja toimintakyvyn puutteita, etteivät he ole työllisyyspalvelujen tai monialaisen työllistymistä edistävän yhteistyön keinoin tuettavissa töihin tai koulutukseen. Kuntien työllisyyspalveluissa käytetään tällä hetkellä resursseja toimiin, jotka eivät tuota työllisyysvaikutuksia. Kuntien työllisyyspalveluissa olevat henkilökuntaresurssit eivät riitä varsinaiseen työllistämistä edistävään toimintaan. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa arvioitiin, että noin 25—30 prosenttia työllisyyspalveluiden asiakkaista on sellaisia, joiden pitäisi olla muiden sosiaalipalveluiden ja sosiaaliturvan piirissä.

Kohtuullisuusharkinta

Esitetyt kiristykset lisäisivät tilanteita, joissa toimeentulotuen saajan perusosan alentaminen tulee harkittavaksi. Perusosaa ei kuitenkaan alennettaisi, jos alentamisen “arvioitaisiin vaarantavan toimeentulotukea saavan kotitalouden ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai muuten olevan kohtuutonta”. Kansaneläkelaitoksen mukaan kohtuullisuusharkinta on toteutuneissa ratkaisukäytännöissä kohtuullisen harvoin estänyt perusosan alentamisen. Hallituksen esityksestä ei käy selkeästi ilmi, miten lisääntyvät tilanteet vaikuttavat kohtuullisuusarviointiin verrattuna nykytilanteeseen. Kohtuullisuusharkinnan perusteet pitäisi lainsäädännössä määritellä tarkemmin.

Kuntien rahoitusosuus kasvaa

Valiokunnan asiantuntijalausunnoissa nostettiin esiin, että kuntien rahoitusosuutta perustoimeentulotuesta kasvatetaan 100 prosenttiin nuorten 18—24-vuotiaiden osalta — rahoitusvastuu siirtyy kunnille, vaikka kunta ei voi järjestää kaikkia palveluita. Uudistuksen ongelmallisin piirre on se, että nuorille, joilla ei ole ammatillista tutkintoa ja työttömyysturvaan oikeuttavaa työssäoloa täytettynä, toimeentulotuki on yhtä aikaa ensi- ja viimesijainen etuus. Näiltä nuorilta on evätty oikeus työttömyysetuuteen, vaikka he ilmoittautuvat työttömiksi työnhakijoiksi. Myöskään pelkän lukion suorittaneella nuorella ei ole oikeutta työttömyysetuuteen, ellei hän ole hakenut jatko-opiskelupaikkaa tai työssäoloa ei täyty.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Tämän esityksen kiristykset ovat melkoisessa ristiriidassa toimeentulotuki uudistuksen yleislinjan kanssa, jossa korostetaan toimeentulotuen viimesijaisuutta ja pyritään patistelemaan kaikki muut toimeentulotuensaajat muille Kela-etuuksille, mm. kaikki työikäiset työttömäksi työnhakijaksi, vaikka työkykyä ei olisi. Vailla koulutusta ja opiskelupaikkaa oleva nuori kelpaa kyllä työttömäksi työnhakijaksi mutta ei työttömyysetuuden saajaksi, vaikka olisi täysin työkykyinen. Tätä voisi pitää myös ikään perustuvana syrjintänä, koska 25 vuotta täyttäviä nämä samat rajoitteet eivät koske. Perusteeksi rahoitusvastuun siirrolle on esitetty nuoren syrjäytymisen ehkäisy.

Hallituksen esityksen tavoitteena on kannustaa kuntia varmistamaan, että nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon loppuun, lukion päättäneet hakeutuvat jatko-opintoihin ja valmistumisen jälkeen työttömäksi jäävät nuoret työllistyisivät mahdollisimman nopeasti. Ongelmana on kuitenkin se, että se sysää kaiken vastuun kunnille. Kunnat vastaavat koulutuksesta ja työllisyyspalveluista, mutta sosiaali- ja terveyspalvelut ovat hyvinvointialueiden järjestämis- ja kustannusvastuulla.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 7.11.2025

Lauri Lyly sd
Piritta Rantanen sd
Timo Suhonen sd
Juha Viitala sd
Minja Koskela vas

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Perustelut

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi toimeentulotuesta annettua lakia, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia ja kuntouttavasta työtoiminnasta annettua lakia.

Hallitus tavoittelee lakimuutoksilla hallitusohjelman mukaisesti säästöjä toimeentulotukimenoissa kiristämällä toimeentulotuen saamisen ehtoja ja lisäämällä tuen hakijoiden velvoitteita.

Toimeentulotuki on viimesijainen etuus

Keskusta muistuttaa, että toimeentulotuen on toimeentulotukilain 1 §:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Lain mukaan toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.

Keskusta pitää siten tarkoituksenmukaisena, että toimeentulotuen hakijoilla on velvollisuus hakea heille kuuluvia ensisijaisia etuuksia. Keskusta korostaa kuitenkin toimeentulotuen hakijoiden riittävää neuvontaa, ohjausta ja myös konkreettista opastamista heille kuuluvien ensisijaisien etuuksien, kuten työttömyysetuuksien ja asumistuen, hakemisessa. Hakija pitää ohjata myös hänelle kuuluvien palveluiden piiriin.

Asiakastietojen on liikuttava eri viranomaistahojen kesken nopeasti ja ilman ylimääräistä byrokratiaa. Tietosuoja ei saisi olla esteenä asiakkaiden edun mukaiselle yhteistyölle eri viranomaisten kesken ja estää eri viranomaistahojen saamista tarpeellista käsitystä henkilön sen hetkisestä tilanteesta. Tiedon liikkumisen turvaaminen on ennen kaikkea asiakkaan etu. Näin palveluita voidaan tarjota nopeasti, tehokkaasti ja vaikuttavasti.

Keskustan mielestä on tärkeää tehdä asiakkaiden ohjauksen ohella saumatonta, ennakoivaa ja oikea-aikaista yhteistyötä Kelan, kuntien, työllisyysalueiden ja hyvinvointialueiden välillä.

Keskusta muistuttaa, että kaikilla toimeentulotuen saajilla ei ole mahdollisuutta tehdä koko-aikatyötä terveytensä tai muun elämäntilanteensa, esimerkiksi yksinhuoltajuuden tai erityislapsesta huolehtimisen, vuoksi. Pienipalkkaista, kausiluonteista tai muista syistä osa-aikaista työtä tekevät ihmiset joutuvat ajoittain turvautumaan toimeentulotukeen. Osa-aikatyö ei ole aina myöskään työntekijän oma valinta. Osa-aikaiset ja epätyypilliset työsuhteet ovat joillain aloilla yleisiä työn luonteesta tai vaihtelevasta työvoimatarpeesta johtuen, eivätkä näistä töistä saatavat palkkatulot välttämättä riitä kattamaan kasvavia elinkustannuksia, kuten asumis- ja terveydenhuoltomenoja.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Toimeentulotukilaki velvoittaa jo nyt toimeentulotuen hakijaa

Keskusta muistuttaa myös, että jo nyt toimeentulotukilakiin sisältyy hakijaan kohdistuvia velvoitteita ja niiden rikkomisesta johtuvia sanktioita. Toimeentulotukilain 2 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan sekä siinä laajuudessa kuin avioliittolaisissa (234/1929), lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975) ja muussa laissa säädetään, puolisonsa sekä alaikäisten lastensa ja ottolastensa elatuksesta. Lain 2 a pykälän mukaan toimeentulotukea hakeva 17—64-vuotias henkilö on velvollinen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi. Laki mahdollistaa jo nyt toimeentulotuen hakijan toimeentulotuen perusosan alentamisen, mikäli hän ei työttömänä ollessaan ilmoittaudu työnhakijaksi.

Toimeentulotukea saavien henkilöiden siirtyminen toimeentulotuen piiristä työttömyysturvan piiriin voi olla haasteellista, jos henkilön terveydentila ja työkyky ovat heikkoja. Erityisen hankala tilanne on heillä, jotka itse kokevat olevansa työkyvyttömiä ja ovat hakeneet työkyvyttömyyseläkettä, sairauspäivärahaa tai kuntoutustukea mutta ovat saaneet siitä hylkäävän päätöksen.

Erilaiset terveysongelmat voivat estää työttömäksi ilmoittautuneen ihmisen edellytyksiä täyttää lainmukaisia työnhakuvelvoitteita ja osallistumista palveluihin. Resurssien käytön tai vaikuttavuuden kannalta ei ole mielekästä olla työnhakijana, jos henkilöllä on niin merkittäviä työ- ja toimintakyvyn puutteita, ettei hän ole työllisyyspalvelujen tai monialaisen työllistymistä edistävän yhteistyön keinoin tuettavissa töihin tai koulutukseen. Kuntien toteuttamien työvoimapalveluiden ensisijainen tehtävä tulee olla työllisyyden edistäminen.

Terveysongelmia omaavien toimeentulotulotuensaajien siirtyminen työvoimapalveluiden asiakkaaksi edellyttää tarkkaa yksilöllisten tarpeiden, toimintakyvyn ja jäljellä olevan työkyvyn selvittämistä. Tämä lisää painetta työllisyysalueiden monialaisiin palveluihin ja palvelutarjontaan.

Köyhien lapsiperheiden määrä kasvaa hallituksen toimien vuoksi

Keskusta on erittäin huolissaan hallituksen toimista, jotka ovat johtaneet yhä useamman lapsiperheen tulotason merkittävään laskuun ja lisänneet köyhyydessä elävien lasten ja nuorten määrää merkittävästi. Köyhyys eriarvoistaa lapsia ja määrittää voimakkaasti ihmisen elämää. Se vaikuttaa laajasti ihmisen hyvinvointiin ja sekä fyysiseen että henkiseen terveyteen. Lapsena koettu köyhyys voi vaikuttaa tutkimusten mukaan pitkälle ihmisen elämään ja mahdollisuuksiin aina aikuisuuteen asti. Keskusta suojaisi lapsiperheet toimeentulotukileikkauksilta.

Hallitus on tehnyt kerta toisensa jälkeen leikkauksia eri sosiaalietuuksiin niiden seurauksista ja leikkauksiin kohdistuneista kriittisistä näkemyksistä huolimatta. Hallitus ei ole myöskään tehnyt leikkausten yhteisvaikutusten arviointia riittävällä tavalla. Etuusleikkaukset ovat pitkälti kohdistuneet samoihin ihmisiin ja ihmisryhmiin.

Hallituksen sosiaaliturvaan ja sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoitukseen tekemien leikkausten ohella epäonnistunut työllisyyspolitiikka ja kyvyttömyys edistää kasvua ovat heikentäneet myös lasten ja nuorten vanhempien edellytyksiä työllistyä, joka mahdollistaisi perheiden taloudellisen tilanteen kohentumisen ja vähentäisi tarvetta turvautua toimeentulotukeen viimesijaisena etuutena.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Suojaosan poistaminen

Osa-aikatyöstä saatavia vähäisiä työtuloja ei jatkossa voitaisi jättää huomioimatta toimeentulotuen laskelmassa. Keskustan näkemys on, että vähäinenkin työssäkäynti tukee työelämätaitoja ja edistää arjen hallintaa. Suojaosan poistaminen voi tarkoittaa sitä, että tällainen vähäinenkin työssäkäynti lakkaa kokonaan ja heikentää näin entisestään tuensaajan työelämäkiinnittymistä. Jo nyt työttömyysturvan ja asumistuen suojaosien poistamisella on ollut kielteisiä vaikutuksia osa-aikatyön tekemisen kannusteisiin tilanteessa, jossa on myös aikaisempaa vähemmän tarjolla koko-aikatyötä.

Keskusta näkee, että pienimuotoinenkin osa-aikainen työ on aina pystyttävä vastaanottamaan kannattavasti. Siksi keskusta on vastustanut aiemmin hallituksen tekemää työttömyysturvan suojaosan poistamista ja vastustaa myös toimeentulotuen suojaosien poistamista.

Myös muut avustukset, esimerkiksi rahalahjat, otettaisiin jatkossa huomioon ensimmäisestä eurosta alkaen. On kohtuutonta, että esimerkiksi parinkymppien syntymäpäivä- tai joululahjaraha vähentää toimeentulotukea.

Kuntien rahoitusosuuden kasvaminen

Keskustaa hämmästyttää, että hallituksen esittämien lakimuutosten vaikutukset kuntatalouteen esitetään tarkkoina lukuina, kun lopputulokseen vaikuttavia muuttujia on paljon.

Hallituksen esityksessä arvioidaan kuntien työllisyyspalveluiden kustannusten kasvavan vain seitsemällä miljoonalla eurolla. Valiokunnalle annetuissa lausunnoissa arvioidaan, että tämä arvio lienee alimitoitettu. Arviot kuntien rahoitusvastuun kustannusten noususta kunnille ovat laskeneet lainvalmistelun edetessä. Samoin arviot asiakasmääristä ovat vaihdelleet merkittävästi. Nykyinen työllisyys- ja suhdannenäkymä huomioiden lakimuutoksen kustannukset lienee arvioitu alakanttiin ja myönteiset arviot yläkanttiin.

Kuntien rahoitusvastuuta perustoimeentulotuen kustannuksista ollaan kasvattamassa täyteen 100 prosenttiin 18—24-vuotiaiden osalta. On huomioitava, että nuorille, joilla ei ole ammatillista tutkintoa eikä työttömyysturvaan oikeuttavaa työssäoloahtoa täytettynä, toimeentulotuki on yhtä aikaa ensi- ja viimesijainen etuus. Näiltä nuorilta on evätty oikeus työttömyysetuuteen, vaikka he ilmoittautuvat työttömiksi työnhakijoiksi. Myöskään pelkän lukion suorittaneella nuorella ei ole oikeutta työttömyysetuuteen, ellei hän ole hakenut jatko-opiskelupaikkaa tai työssäoloahtoa täyty.

Perusteeksi rahoitusvastuun siirrolle kokonaan kuntien vastuulle on esitetty nuoren syrjäytymisen ehkäisyä. Tavoitteena on kannustaa kuntia varmistamaan, että nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon loppuun, lukion päättäneet hakeutuvat jatko-opintoihin ja valmistumisen jälkeen työttömäksi jäävä nuori työllistyisi mahdollisimman nopeasti. Vastuu nuorista on sysätty kunnille. Kunnat vastaavat koulutuksesta ja työllisyyspalveluista, mutta sosiaali- ja terveystalvet ovat hyvinvointialueiden järjestämis- ja kustannusvastuulla. Hyvinvointialueiden vastuu näistä nuorista jää kuitenkin olemattomaksi.

Valiokunnan lausunto TyVL 11/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Kunnissa ja kuntien työllisyysalueilla tiedostetaan erittäin hyvin, että nuorten työttömyyteen ja toimeettomuuteen puuttuminen varhaisessa vaiheessa on tärkeää ja edellyttää usein myös monialaista yhteistyötä. Nuorten työllistymisen tai koulutukseen pääsyn onnistuminen edellyttää, että tieto nuorten tilanteesta on kunnalla ja työllisyyspalveluissa. Nuorilla on koko työura edessään ja kunnilla on erittäin suuri intressi auttaa nuoria työllistymään mahdollisimman nopeasti. Niin sanottujen NEET-nuorten, eli koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten, määrä on kuitenkin erittäin suuri (16 % 18—25-vuotiaista nuorista) hallituksen esityksenkin mukaan.

Kunnat tulevat vastaamaan kustannuksista niissäkin tapauksissa, jos nuorella on esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmia, jotka estävät työllistymisen tai opintojen suorittamisen. Mikäli hyvinvointialue ei pysty hoitamaan omaa osuuttaan nuoren tilanteen ratkaisemiseksi, nuorta ei tällaisessa tapauksessa voida auttaa parhaalla mahdollisella tavalla vain työllisyyspalveluilla tai opinto-ohjauksella.

Lakimuutosten vaikutusten seuranta on välttämätöntä

Keskustan mielestä on välttämätöntä seurata lakimuutosten vaikutuksia. Seurannassa on arvioitava, toteutuvatko lakimuutoksilla tavoitellut muutokset ja miten lakimuutosten taloudellisten vaikutusten arviointi on onnistunut. Hallituksella on oltava valmius tuoda tarvittaessa eduskunnalle lakimuutokset ongelmien korjaamiseksi.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että sosiaali- ja terveysvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 7.11.2025

Olga Oinas-Panuma kesk
Tuomas Kettunen kesk